

INTERVJU Rajner Citelman, proslavljeni njemački historičar i biznismen

U Bosni i Hercegovini ljudi i dalje žive u socijalizmu

Država vam kontrolira dvije trećine BDP-a, imate stotine firmi u državnom vlasništvu, ogromnu administraciju, najveće privatne firme uvezane su s državom, kakav je to kapitalizam • Intelektualci su grupa koja najviše vjeruje u socijalizam

Razgovarao:
Danijal
HADŽOVIĆ

Dr. Rajner Citelman (Rainer Zitelmann) osebujna je pojava. Po zanimanju je historičar i sociolog. Također je svjetski poznati autor s više od dvadeset objavljenih knjiga. No, Citelman je i uspješan biznismen koji je u Njemačkoj vodio poznatu PR firmu, a znan je i kao investitor u nekretnine. Citelman je u petak u Sarajevu promovirao svoju knjigu "Deset mitova o kapitalizmu". U intervjuu za "Dnevni avaz" Citelman govori zašto nam je taj sistem potreban, zašto kapitalizam u BiH nije uspio te koje su ključne opasnosti za svjetsku ekonomiju danas.

Problem intelektualaca

□ **Zašto nam treba kapitalizam?**

- Zato što je to jedini efikasan sistem za stvaranje prosperiteta i blagostanja. Nakon stoljeća ekonomske stagnacije, gdje je pojedinac koji se rodi u siromašnoj porodici mogao gotovo siguran biti da mu se status neće mijenjati, zahvaljujući kapitalizmu, postalo je normalno, iz generacije u generaciju, očekivati da djeca žive bolje od svojih roditelja, da svi imamo topli dom, vozimo automobile, putujemo po svijetu... Ali, evo, imate i konkretnije primjere. U prošlom stoljeću pokušavali smo s alternativnim sistemima. Pa, samo uporedite zapa-

dnu i istočnu Njemačku, Sjevernu i Južnu Koreju, a možete i Kinu pod Mao Ce-tungom koja je provela tržišne reforme. Dakle, historijski rezultat je apsolutno na strani kapitalizma.

□ **No, zašto je kapitalizam za mnoge i dalje „prljava“ riječ?**

- Ljudi zaboravljaju. Nisu zadovoljni svojim stanjem i skloni su vjerovati da bi u nekom drugom sistemu bilo bolje. Imate čovjeka od 150 kilograma koji prestane jesti neke nezdrave proizvode i spadne na 80 kilograma. A onda jedan dan kaže: „Pa što ja ne bih sad pojeo pizzu, ukusna je, neće mi ništa biti, dosta je ove patnje i ishrane.“ Pa onda krene jesti sladoled, pomfrit, kolače, prženu hranu i ostale stvari. Prvi mjesec neće mu se ništa desiti, možda će dobiti kilu-dvije. No, on je zaboravio da ga je upravo to dovelo do onih 150 kila. Ako nastavi s takvom ishranom, nakon određenog perioda ponovo će sebe upropastiti i vratiti se na onih 150 kila. Tako vam je i sa socijalističkim politikama.

Drugi je problem što ljudi koji podržavaju kapitalizam imaju dobar argument, ali su vrlo loši u promociji svojih ideja. Socijalistički intelektualci i propagandisti su daleko uspješniji u promoviranju socijalističke ideje. Veliki su problem i intelektualci koji po čitav dan proizvode ideje, jaki su u medijima, jaki su na univerzitetima, a zapravo su grupa koja u najvećoj mjeri nastupa protiv kapitalizma.

□ **Zašto je antikapitalizam privlačan intelek-**

tualcima?

- Radnici nikad nisu prihvatili socijalizam. Čak je i Lenjin u svom djelu iz 1904. „Šta činiti“ pisao da je socijalizam pokret intelektualaca koji tek treba prenijeti radnicima. Razlog zašto intelektualci u tolikoj mjeri podržavaju socijalizam je jednostavan. U školi vas uče da se uspijeva u životu ako puno čitate, imate veliko teoretsko znanje, radite ono što vam učitelji govore, itd. Ali, šta se dešava? Bili ste, recimo, sjajan učenik i jednog dana izlazite na tržište i shvatate da stvari ne funkcioniraju tako. Vidite, naprimjer, pored sebe osobu skromnog obrazovanja koja je stekla milione, u društvu je puno moćniji i poželjniji član od vas, vozi Ferrari i ima mnogo ljepšu ženu od vaše. To kod mnogih intelektualaca stvara frustraciju pa su zbog toga skloni podržati ideje koje osuđuju takav sistem i traže mu alternativu.

Dvije inteligencije

□ **Šta je potrebno da bi se neko obogatio? Napisali ste čak i knjigu o tajnama bogatih ljudi, a i sami ste nekoć bili uspješan poduzetnik.**

- Imate dvije vrste inteligencije. Jedna je ona školska, koju stječete čitanjem knjiga. No, mislim da se niko nije obogatio tako što je to pročitao u knjizi. Intervjuirao sam desetine ultrabogatih ljudi. Neki su završili najbolje fakultete svijeta, neki samo srednju školu, neki uopće nemaju školu, neki su vrhunski intelektualci, neki su jedva pismeni... Apsolutno nema nikakvog pravila. Druga vrsta inteligencije je ona

životna, koja se stječe kroz lična iskustva, poznanstva, životne izazove, intuiciju... I ljudi koji su se obogatili uglavnom su se uzdali u tu vrstu inteligencije. Ali, recimo, većina njih su već kao učenici počeli zaradivati novac prodajom različitih stvari. Imali su nagod da to čine, većina ih je sklona rizicima i, što je posebno zanimljivo, 50 posto ispitanih bili su dobri sportisti u mladosti.

□ **Zašto je sport bitan za bogatstvo?**

- To je zanimljivo pitanje, ali bavljenje sportom u mladosti vas navikava na pobjede i poraze. Vi, kao biznismen, doživljavate čete da vaša ideja bude potpuna propast i da doživite potpuni poraz na tržištu, ali uspjeti možete samo ako nastavljate dalje uprkos porazima.

Reformiranje BiH

□ **Ali mnogi ljudi u Bosni i Hercegovini, kada pogledaju bogate, vidjet će ratne tajkune, spletkaroše, prevarante... Kako oni mogu biti ikome normalnom uzor i kako ljudi mogu reći „dobro je ovo što oni rade“.**

- Imate dvije vrste poduzetnika. Imate ljude poput Bila Gejtsa (Bill Gates), Stiva Džobsa (Steve Jobs) ili Ilona Maska (Elon Musk), koji su svoje bogatstvo stekli zahvaljujući inovacijama i jer su svijetu podarili neki proizvod koji im je olakšao život. Imate drugu vrstu poduzetnika, a ne treba ih uopće smatrati poduzetnicima, poput oligarha u Rusiji, koji su svoje bogatstvo ukrali. Mislim da isti problem imate u Bosni i Hercegovini, da su vam najbogatiji ljudi postali pojedinci koji

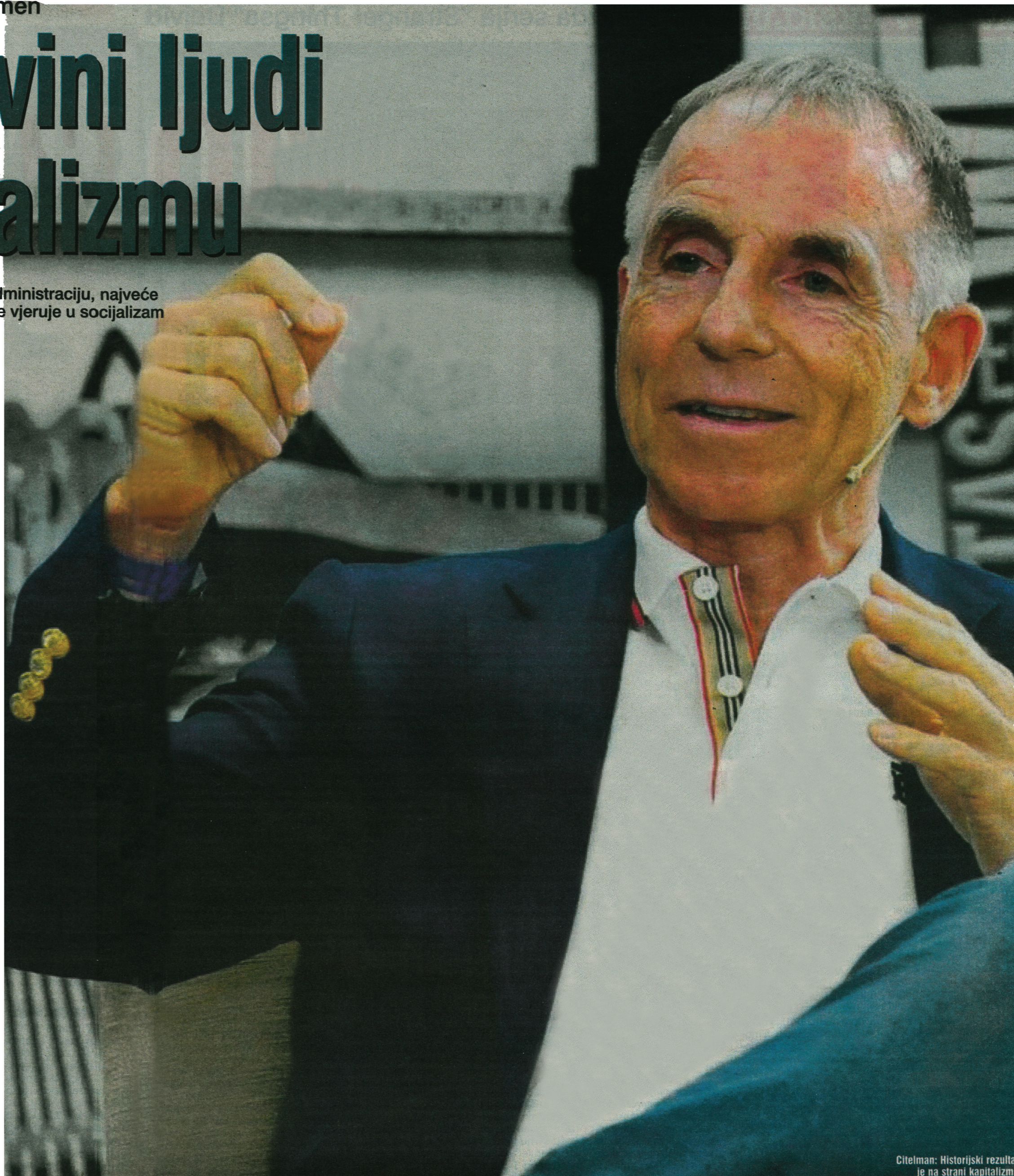
su u procesu tranzicije sebi prisvojili društveno vlasništvo. To nije kapitalizam, nego kleptokratija. Ali upravo zato vam treba liberalizacija ekonomije, kako bi se stvarni poduzetnici mogli nametnuti svojim inovacijama i proizvodima i potisnuti takve otimače.

□ **No, prosječnom čovjeku u BiH je to sinonim kapitalizma. On se sjeća da je u socijalističkoj Jugoslaviji imao posao, krov nad glavom, da je imao zemlju s proizvodnjom, da se mnogo manje radilo, a prosperitet bio veći. Kako takvog čovjeka uvjeriti da je kapitalizam bolji?**

- Morate ljudima objasniti da imate dvije vrste socijalizma. Oni se sjećaju onog Titovog socijalizma, koji je bio više tržišno orijentiran nego konkurentski socijalizam, ali i ovo u čemu danas živite je također jedna vrsta socijalizma. Država vam kontrolira dvije trećine BDP-a, imate stotine firmi u državnom vlasništvu, ogromnu administraciju, najveće privatne firme uvezane su s državom. Kakav je to kapitalizam? Ali i da vam kažem, ne vjerujem da je ljudima u BiH danas zaista materijalno gore nego u Jugoslaviji, ali se ljudi uvijek sjećaju samo lijepih stvari.

□ **Kako reformirati takav sistem? Svjesni ste da on vladajućim strankama itekako odgovara jer im omogućava direktnu kontrolu nad resursima?**

- Pa trebate ih samo pitati zašto su Poljska i Češka danas toliko bolje od nas? Kapitalističke reforme funkcioniraju, uspjele su u tim zemljama. Od siromašnih socijalističkih zemalja učinile su ih relativno prosperitetnim evropskim državama. Ako Bosanci i Hercegovci žele nastaviti sa sadašnjim ekonomskim sistemom, onda moraju biti svjesni da će ostati siromašniji od njih.

Citelman: Historijski rezultat je na strani kapitalizma

Čisti kapitalizam

□ **Među ekonomistima rijetko ko negira kapitalizam, ali ekonomisti poput Pola Krugmana (Paul) ili Josefa Štiglicca (Joseph Stiglitz) će nam reći da, iako je kapitalizam svakako dobar, treba nam daleko veća intervencija države, kao i da-**

leko veći porezi za bogate. Šta biste njima rekli?

- Pa, kapitalizam nigdje na svijetu nije u procentu od 100 posto. Dakle, čisti kapitalizam ne postoji. No, tu postoje dva sastojka - država i tržište. Možemo testirati šta se dešava uko-

liko dodajemo više miješanja države u odnosu na tržište i obratno. I mislim da je rezultat toga nepobitan - više tržišta gotovo uvijek dovodi do više prosperiteta i boljeg standarda, kao što i više miješanja države dovodi do suprotnih rezultata.